

ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Альона Солонська¹, Ніна Майгутяк²

*Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького¹
ДНЗ № 21 «Вербонька» комбінованого типу Мелітопольської міської ради Запорізької області²*

Анотація:

У статті акцентовано на важливості патріотичного виховання дітей дошкільного віку, розглянуто поняття «патріотизм», «патріотичні почуття». Розкрито основи формування патріотичних почуттів у старших дошкільників. Визначено нові можливості виховання патріотичних почуттів за допомогою використання інноваційних педагогічних технологій, зокрема методу проєктів. Проаналізовано педагогічні праці сучасних науковців щодо патріотичного виховання дітей дошкільного віку. З'ясовано сутність поняття «метод проєкту», схарактеризовано вимоги до проєктів дітей дошкільного віку та їх основні етапи, наведено методичні правила, яких слід дотримуватись під час проведення роботи з дітьми.

Ключові слова:

патріотичне виховання; патріотичні почуття; патріотизм; метод проєктів; дошкільники.

Аннотация:

Солонская Алена, Майгутяк Нина. Формирование патриотических чувств у старших дошкольников.

В статье акцентировано на важности патриотического воспитания детей дошкольного возраста, рассмотрены понятия «патриотизм», «патриотические чувства». Раскрыты основы формирования патриотических чувств у старших дошкольников. Определены новые возможности воспитания патриотических чувств посредством использования инновационных педагогических технологий, в частности метода проєктов. Проанализированы педагогические труды современных ученых по патриотическому воспитанию детей дошкольного возраста. Раскрыта суть понятия «метод проєкта», охарактеризованы требования к проєктам детей дошкольного возраста и их основные этапы, приведены методические правила, которых следует придерживаться при проведении работы с детьми.

Ключевые слова:

патриотическое воспитание; патриотические чувства; патриотизм; метод проєктов; дошкільники.

Resume:

Solons'ka Aliona, Maihutiak Nina. Formation of patriotic feelings in senior preschoolers.

The article analyzes the importance of patriotic upbringing of preschool children, considering the concepts of "patriotism" and "patriotic feelings". The foundations of the formation of patriotic feelings in senior preschoolers are revealed. New opportunities for the development of patriotic feelings are determined through the use of innovative pedagogical technologies (the method of projects). Pedagogical works on patriotic education of children of preschool age, including those of modern scientists, are analyzed. The essence of the concept "project method" is disclosed, the requirements for projects done by preschool children and their main stages are described, methodological rules, which should be used in the work with children, are provided.

Key words:

patriotic education; patriotic feelings; patriotism; the method of projects; preschoolers.

Постановка проблеми. У сучасних суспільно-політичних умовах, коли Україна відстоює свободу й територіальну цілісність, пріоритетного значення набуває патріотичне виховання особистості. Сьогодні нашої Вітчизні, як ніколи, потрібні громадяни, що усвідомлюють свою належність до роду, краю, держави, творчі й духовно багаті особистості. Важливо розпочинати виховання патріотизму в дошкільному віці, адже формування ставлення до своєї країни розпочинається ще в дитинстві.

Патріотизм у сучасних умовах має дати новий імпульс духовному оздоровленню народу, формуванню в Україні громадянського суспільства, яке передбачає трансформацію громадянської свідомості, моральної правової культури особистості, розквіт національної самосвідомості й ґрунтується на визнанні пріоритету прав людини.

Вагому роль у патріотичному вихованні дітей відіграє дошкільний навчальний заклад, який володіє неабияким потенціалом щодо формування у дитини патріотичної культури.

Ідея національно-патріотичного виховання особистості втілена в державних документах, зокрема в Законі України «Про освіту», Національній програмі «Діти України». Наказом Міністерства освіти і науки України

від 16.06.2015 року № 641 затверджено Концепцію національно-патріотичного виховання дітей і молоді. У ній наголошується на надзвичайній ролі патріотичного виховання в об'єднанні народу, зміцненні соціально-економічних, духовних, культурних засад розвитку українського суспільства й держави.

Підґрунтям для розв'язання проблем патріотичного виховання громадян і визначення основних напрямів виховної роботи є наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження плану заходів щодо посилення національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді», указ Президента України «Про заходи щодо поліпшення національно-патріотичного виховання дітей та молоді», лист Міністерства освіти і науки України «Про методичні рекомендації з патріотичного виховання».

Зміст чинних освітніх програм і Базового компонента дошкільної освіти передбачає організацію системної роботи з національно-патріотичного виховання дітей, починаючи з молодшого віку. У парціальній програмі національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку «Україна – моя Батьківщина» розкрито особливості національно-

патріотичного виховання, основні напрями, завдання і зміст роботи з дітьми 5-6-річного віку.

Нові можливості виховання патріотичних почуттів відкриває використання інноваційних педагогічних технологій. Однією з найбільш ефективних технологій, спрямованих на розвиток патріотизму, ми вважаємо метод проектів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми виховання громадянина-патріота досліджували видатні філософи (Ф. Бекон, Г. В. Ф. Гегель, Д. Дідро, Д. Донцов, Конфуцій, Н. Крохмаль, Макіавеллі, Платон, Л. Рижко, І. Стогній, Фіхте та ін.) і педагоги (Г. Ващенко, А. Дістервег, Я. Коменський, А. Макаренко, Й. Песталоцці, С. Русова, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський), а також соціологи (З. Бауман).

Проблеми патріотичного виховання знайшли своє відображення в педагогічному доробку Т. Врублевської, О. Духовної-Кравченко, М. Качур, Г. Коваль, Л. Костенко, В. Кременя, Ю. Логвиненко, О. Легун, В. Матещука, І. Огієнка, В. Постоного, В. Раєвської, К. Чорної.

Вагомими для нашого дослідження є погляди сучасних учених на сутність поняття «патріотизм» (В. Вугрич, Т. Ільїна, Н. Мойсеюк, М. Прохорова, О. Сидорова, Б. Синюхіна) і виховання національно свідомого, патріотично зорієнтованого молодого покоління (О. Бабак, І. Бех, Т. Василевська, К. Ващенко, І. Вільчинська, І. Дзюба, О. Сухомлинська).

Теоретичне обґрунтування проектної технології пропонують відомі науковці В. Зверева, В. Лазарев, А. Моїсєєв, М. Поташник та ін.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз особливостей патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку з застосуванням методу проектів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дошкільне дитинство – найсприятливіший період виховного впливу на дитину: те, що сприйме, запам'ятає дитина в цей час, залишиться в її пам'яті надовго. Це дуже важливо для формування патріотичного світогляду. Саме в цьому віці у дитини формується емоційно-ціннісне ставлення до близьких людей, природи рідного краю, до народних звичаїв і традицій. І саме на основі цієї емоційної бази необхідно формувати патріотичні почуття у дитини.

Виховання патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку – процес надзвичайно складний. Адже в дошкільному віці діти не усвідомлюють, що таке патріотизм, а їхні патріотичні почуття базуються лише на інтересі до найближчого оточення, яке вони бачать

щодня, уважають рідним і нерозривно пов'язаним з ними.

У книзі «Дошкільна педагогіка» Т. Поніманська наводить таке визначення поняття «патріотизм»: любов до Батьківщини, відданість їй і своєму народу. Без любові до Батьківщини, готовності примножувати її багатства, оберігати честь і славу, а за необхідності – віддати життя за її свободу й незалежність, людина не може бути громадянином. Як синтетична якість, патріотизм охоплює емоційно-моральне, дієве ставлення до себе та до інших людей, до рідної землі, своєї нації, матеріальних і духовних надбань суспільства [9, с. 252].

Патріотичні почуття – це результат цілеспрямованого виховного впливу на дитину з наймолодшого віку. Патріотичне почуття за своєю природою – інтегральне, оскільки об'єднує в єдине ціле всі складники розвитку особистості – моральний, трудовий, розумовий, естетичний, фізичний. Воно формується поступово, під впливом навколишнього середовища та інших виховних чинників. Бути патріотом – означає любити материнську мову, свій дім, батьків і всіх людей, природу рідного краю, звичаї, шанувати традиції народу, людську працю, прагнути не лише зберігати духовні скарби народу, а й примножувати їх [7, с. 3].

Справжні патріотичні почуття здатний виховувати високоосвічений, інтелігентний педагог-патріот, який разом з дітьми щиро радітиме успіхам вітчизняних спортсменів, артистів, учених, переживатиме їхні невдачі. Такий педагог зуміє допомогти дітям усвідомити, що патріотизм є благородною пристрасною людиною, він не має нічого спільного з національним егоїзмом [9, с. 256].

Патріотичні почуття належать до найскладніших і найвищих проявів духовного світу людини, а тому ще не можуть бути глибоко розвинуті в дошкільників. Але саме в цьому віці закладаються основи цих почуттів унаслідок сприймання дитиною подій навколишнього життя [3, с. 51].

Складні моральні почуття не вроджені. Їх необхідно формувати й розвивати у дітей у процесі всієї освітньо-виховної роботи. Зазвичай, дитині дошкільного віку дуже складно усвідомити почуття патріотизму. Незважаючи на те, що дитина багато чує про Батьківщину і сама вживає це слово, читаючи вірші чи заучуючи пісні, її уявлення про Батьківщину ще не чітке. Але це не заважає їй читати вірші з піднесенням і радіти, пишатись, слухаючи вірші наших видатних співвітчизників про рідний край, його природу.

Виховувати у дитини дошкільного віку почуття гордості за своє рідне місто, видатних

людей свого краю, бережливе ставлення до громадянські цінностей означає формувати відповідальну систему відносин, що є компонентом складного почуття патріотизму. Але для цього замало лише переживань. Дитина повинна багато дізнатись, з'ясувати правильні зв'язки між сприйнятими нею предметами та явищами навколишнього життя, між окремими конкретними фактами [3, с. 4].

Основний напрям розвитку почуттів у дошкільників – це збільшення їх «розумності», що пов'язано з розумовим розвитком дитини. Чим серйозніше й глибше дитина пізнаватиме навколишній світ, тим обґрунтованішим буде її ставлення до дійсності: до праці, людей, до природи, Батьківщини. Це ставлення яскраво виявлятиметься насамперед у почуттях дитини [2, с. 33].

Виховання почуттів починається з ознайомлення дітей з близьким і доступним змістом; на основі цих знань виховують первинні почуття, які поступово перетворюються на осмислене й обґрунтоване ставлення дитини до навколишнього. Любов до Батьківщини для дитини дошкільного віку – це любов до того, що її оточує, і до тих, хто про неї піклується. Світ малої дитини – це її сім'я, близькі, знайомі, дитячий садок, товариші, її ігри, забави, двір, вулиця, поле, луки, ліс, де вона бігає, грається, ознайомлюється з предметами, явищами, подіями. На основі почуттів до близьких, до природи у дітей розвивається інтерес до широкого кола явищ. Ставлення дітей до праці, суспільних подій, природи, народу, виявляється в інтересах дітей, у прагненні взяти участь у тому, за чим вони спостерігають. Це відображується в іграх, малюнках, розмовах, вчинках [8, с. 17].

У новій редакції Базового компонента дошкільної освіти зазначено, що старший дошкільник має орієнтуватись у тому, що рідна країна має свою територію, на якій проживають українці, що мають свою культуру, звичаї, мову [1, с. 10].

Наша дійсність багата на яскраві факти, події і справляє на дітей велике враження, тому потрібно вміло добирати ці факти, керувати процесом спостереження й допомогти дітям в осмислюванні їхніх вражень, урахувавши психофізіологічні особливості дітей, емоційність, конкретно образне мислення, здатність активно реагувати на подразники, що надходять з навколишнього середовища, наслідувати й поступово осмислювати їх.

Знаючи ці особливості, педагог повинен виховувати почуття любові до Батьківщини на фактах, доступних дітям, і водночас яскравих, використовуючи не абстрактні міркування, а спостереження, художні образи дитячих книжок,

картин, пісень і живе, конкретне, образне слово. Необхідно так будувати роботу з дітьми, щоб набуті ними знання й висновки, до яких спрямовує їх вихователь, становили систему знань, що відображає наявні предмети та явища з їх основними ознаками та зв'язками [8, с. 13].

Отже, щоб виховати свідомого громадянина й патріота, потрібно сформувати в дитини комплекс відповідних знань, особистісних якостей і рис характеру. Йдеться, зокрема, про:

- патріотичну свідомість, громадську відповідальність, ініціативність і активність, готовність працювати на загальний добробут і авторитет Батьківщини;

- повагу до Конституції, законів Української держави, її правових форм, потребу щодо їх дотримання, високу правосвідомість;

- досконале знання державної мови, турботу про піднесення її престижу й функціонування в усіх сферах життя та побуту;

- повагу до батьків і свого родоводу, до традицій та історії рідного народу, усвідомлення своєї належності до нього;

- дисциплінованість, працьовитість, творчість, турботу про екологію та природу;

- фізичну досконалість, високу естетичну культуру;

- гуманність, шанобливе ставлення до культури, вірувань, традицій і звичаїв народів, які населяють Україну, високу культуру міжнародного спілкування [4, с. 51].

Тобто в дошкільному віці потрібно закласти фундамент знань щодо патріотичних почуттів, що в майбутньому мотивуватимуть до багатьох повсякденних вчинків і поведінки загалом.

У дитини дошкільного віку національна свідомість, патріотичні почуття перебувають у процесі становлення, тому дуже важливим є цілеспрямований вплив на формування громадських рис особистості через пізнання національних і загальнолюдських цінностей, через опанування державної мови [5, с. 15].

Формування національної свідомості людини запізно починати в школі. Це потрібно робити в дошкільному закладі, бо саме в ранньому віці закладається фундамент особистості. Втрачене на цьому етапі надолжити дуже важко. Усвідомлювати своє українство діти повинні змалечку [5, с. 14].

Використання інноваційних педагогічних технологій, зокрема методу проєктів, сприяє ефективнішому вихованню й навчанню дошкільнят, зокрема вихованню патріотичних почуттів.

Метод проєктів – метод проблемного навчання, спосіб організації поетапної практичної діяльності на основі взаємодії педагога з дітьми для досягнення мети, визначеної проблемою цього проєкту [7, с. 5].

Видатний український педагог Григорій Ващенко визначив метод проектів як такий, що забезпечує «пристосування змісту та методів навчальної роботи до особливостей дитячої природи».

Застосування методу проектів у дошкільному закладі передбачає стимулювання інтересу дітей до проблем патріотичного виховання, розв'язання їх через діяльність, а також практичне застосування набутих знань і розширення можливостей дітей у самореалізації [7, с. 11].

В основному використовують метод проектів з дітьми старшого дошкільного віку. Цей віковий етап характеризується більш стійкою увагою, спостережливістю, здатністю до початків аналізу, синтезу, самооцінки, а також прагненням до спільної діяльності. Проект дає змогу інтегрувати відомості з різних галузей знань для розв'язання однієї проблеми й успішно застосовувати їх на практиці. Крім того, відкриваються великі можливості в організації спільної пізнавальної діяльності дошкільнят, педагогів і батьків [7, с. 10].

До будь-якого проекту висуваються такі вимоги:

1) Наявність проблеми – дослідницької, інформаційної, практичної.

2) Виконання проекту розпочинається з планування дій, спрямованих на розв'язання проблеми, іншими словами, з проектування самого проекту, зокрема виду продукту й форми презентації.

3) Кожен проект обов'язково вимагає дослідницької роботи. Отже, визначальна риса проектної діяльності – пошук інформації.

4) Результатом роботи над проектом, інакше кажучи, виходом проекту, є продукт.

5) Готовий продукт повинен бути представлений у вигляді презентації [7, с. 15].

Зазвичай проект складається з трьох основних етапів:

I етап – підготовчий (визначення мети й завдань, окреслення методів дослідження, підготовча робота з педагогами й дошкільнятами, вибір і підготовка обладнання й матеріалів).

II етап – дослідницький (пошук відповідей на поставлені запитання);

III етап – заключний (узагальнення результатів роботи, їх аналіз, формулювання висновків) [7, с. 16].

М. Кривоніс і О. Дроботій рекомендують дотримуватись певних методичних порад під час роботи з дітьми:

1. Максимально використовувати різні види наочності (світлина, картини, слайди, фільми).

2. Спонукаати дітей до пошукової, пізнавальної діяльності (Чому так називається наша вулиця?).

3. Не називати історичних дат: для дитини вони зовсім не пов'язані з реальністю.

4. Під час розповіді вживати доступні дітям терміни, поняття [8, с. 18].

Розпочинати ознайомлення дітей потрібно зі звичних понять: дошкільного навчального закладу, з вулиці, на якій він розташований, з району, у якому гуляє дитина з батьками і, нарешті, з міста або села, у якому живе маленький громадянин.

Ми вважаємо, що саме ознайомлення дітей з рідним містом може стати основою, навколо якої інтегруються всі інші напрями роботи з патріотичного виховання.

Наприклад, проект «Моє рідне місто» для дітей старшого дошкільного віку – тривалий пізнавальний проект, у процесі реалізації якого діти повинні розширити свої знання про рідне місто, історію його заснування, головні вулиці, визначні місця, архітектурні пам'ятки. Можна презентувати карту рідного міста, де позначені найближчі вулиці, ознайомити з історією їх виникнення, з гербом міста тощо. Завдяки цьому проекту виховується любов до рідного міста, бажання зробити його ще кращим, повага до історичного минулого народу. Продуктом такої проектної діяльності може бути журнал або книжка про рідне місто, збірник легенд рідного краю. Діти можуть працювати з вихователем, разом з батьками шукати відповідну інформацію, малювати малюнки [6, с. 38].

У процесі становлення особистості необхідно спиратись на традиції духовності, якими багата історія та культура України. Виховання дітей на традиціях народної етики сприяє формуванню в них інтересу до народного мистецтва, рідної культури, виникненню потреби брати до уваги духовні цінності рідного народу.

У дошкільному віці, коли активно розвивається особистість, формується її світогляд, закладаються основи духовності та моралі, дуже важливо формувати у дітей самосвідомість, відчуття належності до української нації з її віковичними цінностями, обрядами та звичаями, духовною спадщиною, що дісталась нам від минулих поколінь.

Важливою особливістю патріотичного виховання дітей дошкільного віку є те, що не потрібно чекати від дітей «дорослих форм» прояву любові до Батьківщини. Якщо в результаті педагогічної роботи дитина буде обізнана з містом, у якому вона живе, з країною, її географією, природою, символікою та знатиме імена тих, хто прославив рідне місто, країну, а також виявлятиме інтерес до набуття знань, то

можна впевнено твердити, що завдання виконано в межах, доступних дошкільному віку.

Висновки. Отже, патріотичне виховання молодого покоління сьогодні є дуже важливим, і розпочинати його потрібно саме в дошкільному

віці, адже воно сприяє гармонійному розвитку особистості дитини, підготовці дітей до успішного навчання в школі, формуванню усвідомленого уявлення про себе як про повноправного громадянина України.

Список використаних джерел

1. Богуш А. М. Базовий компонент дошкільної освіти України / Богуш А. М., Бельська Г. В., Богінч О. Л., Гавриш Н. В. та ін. – К., 2012. – 26 с.
2. Богуш А. М. Українське народознавство в дошкільному закладі / А. М. Богуш, Н. В. Лисенко. – К.: Вища школа, 2003. – 206 с.
3. Гавриш Н. Моя країна – Україна // Методична скарбничка вихователя. – 2014. – № 7. – С. 4–7.
4. Газіна І. О. Формування в дошкільників першооснов національної самосвідомості (психолого-педагогічні особливості) / І. О. Газіна // Педагогіка. – 2005. – № 1. – С. 8–10.
5. Каплуновська О. М. «Україна – моя Батьківщина». Парціальна програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку / Каплуновська О. М., Кичата І. І., Палець Ю. М.; за наук. ред. О. Д. Рейпольської. – Тернопіль: Мандрівець, 2016. – 72 с.
6. Кисіль Н. В. Школа маленьких патріотів. Проект освітньої роботи з дітьми старшого дошкільного віку. – Х.: Основа, 2016. – 221 с.
7. Кравченко Г. Ю. Метод проектів у розвитку якості дошкільної освіти / Г. Ю. Кравченко, Н. Ф. Кугуєнко. – Х.: Ранок, 2016. – 176 с.
8. Кривоніс М. Л. Патріотичне виховання в ДНЗ / М. Л. Кривоніс, О. Л. Дроботій. – Х.: Ранок, 2016. – 192 с.
9. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка / Т. І. Поніманська. – К.: Академвидав, 2006. – 456 с.

Рецензент: Максимов О.С., д. п.н., професор

Відомості про авторів:

Солонська Альона Артурівна
alena.arturovna@ukr.net

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького
вул. Гетьманська, 20, м. Мелітополь,
Запорізька обл., 72312, Україна

Майгутяк Ніна Павлівна

067299076@ukr.net

ДНЗ № 21 «Вербонька» комбінованого типу
Мелітопольської міської ради Запорізької області
вул. Ломоносова, 153а, м. Мелітополь,
Запорізька область, 72313, Україна

doi: 10.7905/nvmdpu.v0i19.2377

Матеріал надійшов до редакції 28. 12. 2017 р.
Прийнято до друку 18. 01. 2018 р.

References

1. Bohush, A.M., Bielen'ka, H. V., Bohinich, O. L., Havrysh, N.V. (2012). *Basic component of preschool education*. Kyiv. [in Ukrainian].
2. Bohush A. M., Lysenko, N. V. (2003). *Ukrainian ethnology in the kindergarten*. Kyiv: Vyshcha shkola. [in Ukrainian].
3. Havrysh, N. (2014). My country is Ukraine. *Metodychna skarbnychka vykhovatelja*, 7, 4–7. [in Ukrainian].
4. Hazina, I. O. (2005). Formation of national identity in preschoolers (psychological and pedagogical features). *Pedahohika*, 1, 8–10. [in Ukrainian].
5. Kaplunovs'ka, O. M. (2016). "Ukraine is my Motherland". *Partial program of national-patriotic upbringing of children of preschool age*. Ternopil: Mandrivets. [in Ukrainian]
6. Kysil', N.V. (2016). *School of Little Patriots. Project of educational work with children of the senior preschool age*. Kharkiv: Osнова. [in Ukrainian]
7. Kravchenko, H. Yu. (2016). *Method of projects in the development of quality preschool education*. Kharkiv: Ranok. [in Ukrainian]
8. Krivonis, M. L., Drobot, O. L. (2016). *Patriotic education in the kindergarten*. Kharkiv: Ranok. [in Ukrainian]
9. Ponimans'ka, T. I. (2006). *Preschool pedagogy*. Kyiv: Akademvydav. [in Ukrainian]

Information about the authors:

Solons'ka Aliona

alena.arturovna@ukr.net

Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University
20 Hetmans'ka St., Melitopol,
Zaporizhia region, 72312, Ukraine

Maihutiak Nina

067299076@ukr.net

ChEI №21 "Verbon'ka" of combined type
Melitopol City Council of Zaporizhia region
153a Lomonosova St., Melitopol,
Zaporizhia region, Ukraine, 72313

doi: 10.7905/nvmdpu.v0i19.2377

Received at the editorial office 28. 12. 2017
Accepted for publishing 18. 01. 2018